

DEMOKRATI OG AKTIVT MEDBORGERSKAB I SKOLEN OG FRITIDSTILBUDET

— en redskabspakke til faglig
selvrefleksion og praksisudvikling i
hverdagen

INTRODUKTION

Demokrati er ikke kun et politisk begreb og en styreform. Det er også en livsform, som bygger på dialog, forhandling og evnen til at indgå kompromisser. Demokrati som livsform kan også kaldes for et hverdagsdemokrati, som handler om den måde vi omgås hinanden i hverdagen.

Dette kommer bl.a. til udtryk i grundskolens formål om at "forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre". Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati" (Folkeskoleloven). Det samme gør sig gældende for de frie skoler; "Skolerne skal efter deres formål og i hele deres virke forberede eleverne til at leve i et samfund som det danske med frihed og folkestyre samt udvikle og styrke elevernes demokratiske dannelse og deres kendskab til og respekt for grundlæggende friheds- og menneskerettigheder, herunder ligestilling mellem kønnene." (Friskoleloven)

Ligeledes skal fritidstilbud "give børn medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati", og klubtilbud "skal i samarbejde med børnene og de unge skabe aktiviteter og samværsformer, der fremmer den enkeltes alsidige udvikling, selvstændighed og forståelse for demokrati" (Dagtilbudsloven).

Lærere og pædagogisk personale spiller en væsentlig rolle i udviklingen af demokrati og aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge.

Tendenser som globalisering, digitalisering og øget individualisering stiller nye krav til, hvordan man som lærer og pædagogisk personale tilrettelægger og giver næring til det aktive medborgerskab i undervisningen og i den pædagogiske praksis. Derfor er det vigtigt, at man en gang imellem tager pulsen på den demokratiske kultur i skolen og fritidstilbuddet.

Denne redskabspakke kan støtte ledere, lærere og pædagogiske personale i deres faglige selvrefleksion over det didaktiske og pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge.

Redskabspakken består af fem redskaber:

1. *Pulsmåling af hverdagsdemokratiet* (et selvevalueringsredskab)
2. *5F-modellen* (et anerkendende udviklingsredskab)
3. *Fagligt interview* (et levende vidensdelingsværktøj)
4. *Vejen tilbage fra målet* (en anderledes planlægningsmetode)
5. *Prøvehandlinger* (et redskab til systematisk praksisudvikling i hverdagen)

De første tre redskaber kan med fordel bruges til at igangsætte en faglig selvrefleksion, som er et afgørende element i det didaktiske og pædagogiske arbejde med aktivt medborgerskab. De to sidstnævnte redskaber er mere handlingsorienterede og lægger op til at eksperimentere i hverdagens arbejde.

Redskaberne kan bruges hver for sig med henblik på at støtte den faglige opmærksomhed på skolens eller fritidstilbuddets demokratiske kultur. De kan også bruges samlet som led i en større forandring af det pædagogiske arbejde med aktivt medborgerskab i grundskole og fritidstilbud. I så fald kan det anbefales, at man starter med en *Pulsmåling af hverdagsdemokratiet* og derefter følger op med en gennemgang af *5F-modellen*. I brugsbeskrivelsen af 5F-modellen er det angivet, i hvilke faser man med fordel kan gøre brug af redskaberne *Fagligt interview*, *Vejen tilbage fra målet* og *Prøvehandling*. Disse redskaber kan således støtte arbejdet i de forskellige faser. Søger man derimod at igangsætte en hurtig udvikling af arbejdet med det aktive medborgerskab, kan man fx blot bruge *Pulsmålingen af hverdagsdemokratiet* og følge op med *Prøvehandling*.

I det følgende beskrives det, hvordan man med fordel kan tage de respektive redskaber i anvendelse, når man skal sætte det aktive medborgerskab og kritisk tænkning på den didaktiske og pædagogiske dagsorden.

Dette materiale er udarbejdet af VUDA-konsortiet bestående af VIA University College, Københavns Professionshøjskole, Als Research og Dansk Flygtningehjælp/Integrationsnet i samarbejde med Undervisningsministeriet (2018).

PULSMÅLING AF HVERDAGSDEMOKRATIET

Redskabet består af 24 udsagn, som lærerne og det pædagogiske personale skal forholde sig til og vurdere. Den samlede vurderingsscore udgør pulsmålingen. Redskabet har således to formål:

1. at sætte en faglig selvrefleksion i gang hos ledere, lærere og pædagogisk personale
2. at give ledelsen en pejling af, hvor det giver mening at styrke eller udvikle det didaktiske og pædagogiske arbejde med aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge

Redskabet har den styrke, at det kan rette medarbejdernes faglige opmærksomhed mod den demokratiske dimension af det didaktiske og pædagogiske arbejde med børn og unge. Ligeledes stimulerer redskabet diskussionen af, hvordan man lokalt forstår og praktiserer hverdagsdemokratiet. Dette kan have en motiverende effekt på såvel medarbejdere som ledelsen med henblik på at igangsætte en udviklings- eller forandringsproces, der skal styrke hverdagsdemokratiet i skolen og/eller fritidstilbuddet.

Det er vigtigt, at den individuelle udfyldning af *Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet* ikke står alene, men bliver fulgt op af dialog og diskussion (se trin 3 nedenfor). Det er netop i de kollektive overvejelser og diskussioner, som udspringer af skemaets bevidst tvetydige udsagn, at den faglige opmærksomhed på hverdagsdemokratiet i skole og fritidstilbud skærpes.

SÅDAN GØR DU:

- Trin 1:** Sæt Pulsmålingen på dagsordenen til et personalemøde (ca. 45 min). Print en kopi af *Skema til pulsmåling af hverdagsdemokratiet* til hver medarbejder.
- Trin 2:** Lad alle medarbejdere (inkl. ledelsen) udfylde skemaet individuelt og lægge pointene sammen (10 min).
- Trin 3:** Saml op på de individuelle resultater ved hjælp af Open Space øvelsen (25 min.):
- A. Ryd gulvet og hæng tre papirer op i hvert sit hjørne, hvor der står "i mindre grad", "i nogen grad" og "i større grad".
 - B. Ledelsen udvælger et vist antal udsagn fra spørgeskemaet, som læses højt.
 - C. Medarbejderne placerer sig i de tre hjørner alt efter, hvordan de vurderer udsagnet i forhold til den lokale pædagogiske praksis.

- D. Når medarbejderne har placeret sig, beder ledelsen medarbejderne uddybe, hvorfor de står, som de står, i en dialog på tværs af rummet.
- E. Mens medarbejderne lytter til hinanden, gælder de to fødders lov, således at den enkelte medarbejder har mulighed for at ændre synspunkt og flytte 'hjørne'.
- F. Det er vigtigt, at ledelsen forinden har overvejet, hvordan man vil håndtere eventuelle uenigheder eller konflikter mellem medarbejderne.

Trin 4: Ledelsen samler op ved at pege på, hvad man er blevet klogere på, hvad der skal undersøges nærmere, og hvordan man fremadrettet vil arbejde pædagogisk og didaktisk med det aktive medborgerskab blandt alle børn og unge (10 min.).

Trin 5: Ledelsen indsamler de individuelle skemabesvarelser, så man kan arbejde mere systematisk med disse data og følge op på pulsmålingen vha. fx de øvrige udviklingsredskaber.

SKEMA TIL PULSMÅLING AF HVERDAGSDEMOKRATIET

I skemaet nedenfor skal du for hvert udsagn vurdere, hvorvidt du er enig i udsagnet ”i mindre grad”, ”i nogen grad” eller ”i større grad”. Svaret beror på din vurdering som fagprofessionel.

Flere af udsagnene er tvetydige. Det er de for at få dig til at reflektere over egen praksis. Hverdagsdemokratiet i undervisningen og den pædagogiske praksis er nemlig fyldt med dilemmaer og forskellige perspektiver, som lærere og det pædagogiske personale må forholde sig aktivt til. Det er derfor en fordel, at du tager en dialog om udsagnene med dine kollegaer bagefter.

Det er vigtigt, at du udfylder skemaet i kronologisk rækkefølge.

Udfyld skemaet og mål pulsen på hverdagsdemokratiet i din skole eller fritidstilbud.

God fornøjelse!

Ud fra en pædagogisk-faglig vurdering, i hvilken grad er du enig i følgende udsagn:

1. Når der træffes beslutninger, bør børnene og de unge inddrages.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
2. Det er vigtigt at skabe situationer, hvor børn og unge kan møde hinanden i både det, de er fælles om, og det, de er uenige om.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
3. Børn og unge skal vide, hvem de kan gå til, hvis de føler sig krænket eller uretfærdigt behandlet i skolen eller fritidstilbuddet.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
4. Når et barn, ung eller voksen ytrer en stereotyp eller negativ holdning om andre, undersøger jeg/vi, hvad der ligger bag holdningen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
5. Når jeg omtaler børn, unge og forældre, er jeg opmærksom på risikoen for at placere dem i fastlåste positioner.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
6. Det bør være op til forældrene at afgøre i hvor høj grad deres børn skal møde normer og holdninger, der anderledes end deres egne.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
7. Der skal være plads til uenighed mellem lærere/pædagoger og forældre.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
8. På forældremøder og fællesarrangementer er det op til forældrene selv at lære hinanden bedre at kende på kryds og tværs.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
9. Jeg har svært ved at tale med mine kollegaer om, hvordan vi håndterer følsomme og kontroversielle emner.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
10. Mit personlige værdisæt har indflydelse på min undervisning og/eller pædagogiske praksis.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
11. Der skal skabes rum i skolen og fritidstilbuddet til at udveksle og afprøve forskellige holdninger til kontroversielle emner (fx seksualitet, partner-valg, politiske/religiøse overbevisninger, fordomme, normer).	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
12. Man skal holde udemokratiske og fordomsfulde holdninger og meninger for sig selv.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
I hvilken grad vurderer du, at din skole/fritidstilbud praktiserer følgende:	
13. Vi sikrer, at alle børn og unge oplever sig selv som del af et fællesskab.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
14. Vi organiserer undervisningen og de sociale aktiviteter, så alle børn og unge får mulighed for at bidrage aktivt og være medbestemmende ift. valg af indhold og arbejds- og samværsformer.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad

15. Vi bruger reflekterende samtaler og forumteater som afsæt for dialog om følsomme og kontroversielle emner med børnene og de unge.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
16. Vi bruger cooperative learning-strukturer, som træner børnene og de unge i at udveksle meninger og indgå kompromisser, og vi holder børne-/ungemøder, hvor børnene og de unge både skal lytte til andre og selv byde ind.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
17. Vi arbejder systematisk med kildekritik i fagundervisningen, såvel som i sociale aktiviteter, hvor vi sammen med børnene og de unge undersøger normer og værdier fra forskellige perspektiver.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
18. Vi beder forældrene om at bidrage til løsningen af konkrete problemstillinger i hverdagen.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
19. På/i vores skole/fritidstilbud er der visse holdninger og værdier, medarbejdere, børn og forældre ikke må ytre.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
20. Vi undgår så vidt muligt følsomme og kontroversielle emner i undervisningen og dialogen med børnene, de unge og forældrene.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
21. Demokrati og medborgerskab er ikke noget, vi behøver at tale om. Det ligger jo i alt, hvad vi siger og gør.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
I hvilken grad passer følgende udsagn på din skole/fritidstilbud?	
22. Vores skole/fritidstilbud giver alle børn og unge medbestemmelse, medansvar og forståelse for demokrati.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
23. Vores skole/fritidstilbud udvikler alle børn og unges evne til at indgå i forpligtende fællesskaber.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad
24. Vores skole/fritidstilbud udvikler alle børn og unge til selvstændige og kritisk tænkende individer.	☐ I mindre grad ☐ I nogen grad ☐ I større grad

Pointsystem	I mindre grad	I nogen grad	I større grad	Point
Udsagn 1	0	1	2	
Udsagn 2	0	1	2	
Udsagn 3	0	1	2	
Udsagn 4	0	1	2	
Udsagn 5	0	1	2	
Udsagn 6	2	1	0	
Udsagn 7	0	1	2	
Udsagn 8	2	1	0	
Udsagn 9	2	1	0	
Udsagn 10	2	1	0	
Udsagn 11	0	1	2	
Udsagn 12	2	1	0	
Udsagn 13	0	1	2	
Udsagn 14	0	1	2	
Udsagn 15	0	1	2	
Udsagn 16	0	1	2	
Udsagn 17	0	1	2	
Udsagn 18	0	1	2	
Udsagn 19	2	1	0	
Udsagn 20	2	1	0	
Udsagn 21	2	1	0	
Udsagn 22	0	1	2	
Udsagn 23	0	1	2	
Udsagn 24	0	1	2	
Sum				

VURDERING

0-16 point: Lav grad af faglig opmærksomhed på det didaktiske og pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge

Et godt sted at starte med den faglige kvalificering og udvikling af det didaktiske og pædagogiske arbejde med børns og unges aktive medborgerskab er at undersøge jeres egen praksis. Det kan forandringsredskabet, *5F-modellen*, hjælpe jer med. I kan med fordel besøge hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller www.emu.dk, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med det aktive medborgerskab. Prøv dem af i hverdagen og brug redskabet, *Prøvehandling*, til at systematisere jeres erfaringer med den nye praksis. I kan med fordel også gøre brug af *5F-modellen*, som kan hjælpe jer med at få afdækket og anerkendt den praksis, som allerede fremmer det aktive medborgerskab, men som I skal have udviklet endnu mere.

17-32 point: Moderat grad af faglig opmærksomhed på det didaktiske og pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge

For fortsat at udvikle hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab blandt børn og unge på din skole eller i dit fritidstilbud kan du og dine kollegaer hente inspiration på hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller [https://www.emu.dk](http://www.emu.dk), hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med at fremme børns og unges aktive medborgerskab. I kan med fordel bruge planlægningsmetoden *Vejen tilbage fra målet*, som kan hjælpe jer med at konkretisere jeres værdier og visioner for hverdagsdemokratiet og børnenes og de unges aktive medborgerskab.

33-48 point: Høj grad af faglig opmærksomhed på det didaktiske og pædagogiske arbejde med at fremme aktivt medborgerskab blandt alle børn og unge

For at fortsætte det gode arbejde og give fortsat næring til jeres faglige refleksionskultur kan I med fordel gøre brug af videndelingsværktøjet *Fagligt interview*, som er en levende og interaktiv måde at anerkende og dele den gode praksis, igangsætte kritisk refleksion og få øje på nye udviklingsmuligheder. I kan også hente inspiration på hjemmesiderne <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller [https://www.emu.dk](http://www.emu.dk), hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med det aktive medborgerskab.

5F-MODELLEN

– ET ANERKENDEDE UDVIKLINGSREDSKAB

Hvis man som leder oplever et behov for at udvikle arbejdet med det aktive medborgerskab og samtidig vil sikre medarbejdernes motivation og ejerskab til udviklingsarbejdet, så er *5F-modellen* et velafprøvet anerkendende og ressourceorienteret udviklingsredskab.

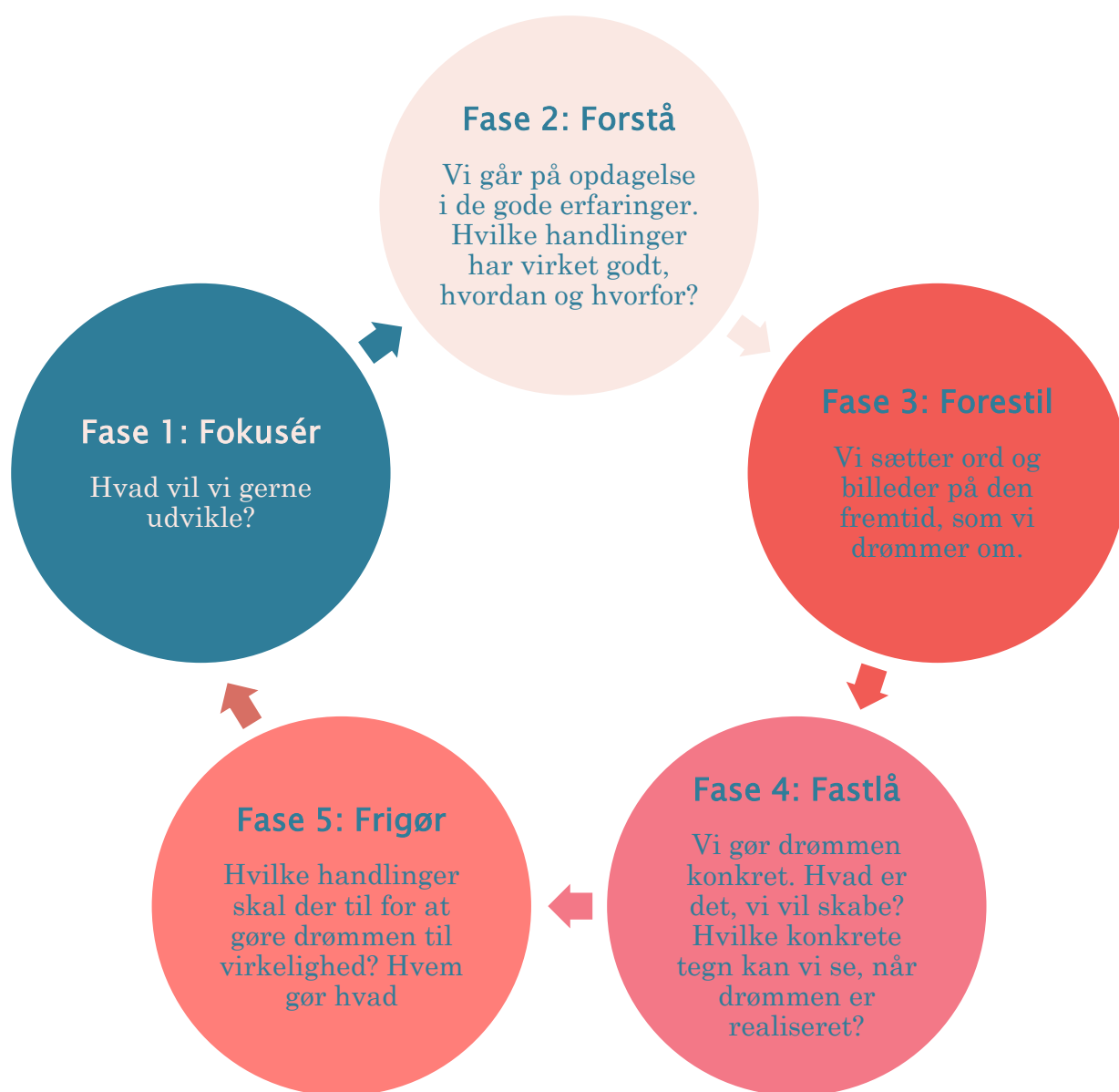
5F-modellen skiller sig ud fra andre udviklingsredskaber ved det, at den gør en dyd ud af at skabe udvikling og forandring ved at forstærke den gode praksis gennem et aktivt og systematisk arbejde med medarbejdernes vellykkede handlinger.

Redskabet opfylder derfor tre overordnede formål:

1. Anerkender den gode praksis
2. Forfølger visionen om en bedre fremtid
3. Konkretiserer næste gode handling i praksis

5F-modellen kan bruges som udviklingsredskab i personalegruppen, men det kan også bruges som redskab i det anerkendende og ressourceorienterede forældresamarbejde. Ligeledes kan *5F-modellen* anvendes som pædagogisk redskab til at styrke børnenes og de unges oplevelse af at have indflydelse på det fællesskab, som de indgår i. Man skal bare være opmærksom på at tilpasse spørgsmålenes ordlyd til målgruppen.

5F-modellen består af fem faser:

SÅDAN GØR DU:

Fase 1: Fokusér

Her aftales og formuleres et fokusområde, som du og dine medarbejdere ønsker at udvikle. Et fokusområde kan opstå ud af en undren i egen praksis. Fx Hvorfor er det altid de samme børn og unge, der stiller op til elevrådet? Et fokusområde kan også opstå ud af et dilemma i hverdagen. Fx Peter udtrykker homofobiske holdninger. Hvordan skal jeg gå i dialog med ham? Eller fx Det er altid de samme forældre, som ytrer sig på forældremøderne. Når vi prøver at få de andre forældre med i debatten, bliver de førstnævnte forældre irriterede. Hvem har taleretten?

Brug fx redskabet *Pulsmåling af hverdagsdemokratiet*, til at finde frem til et meningsfuldt fokusområde.

Fase 2: Forstå

I denne fase går I på opdagelse i de bedste erfaringer. I søger konkrete beskrivelser af handlinger, som har en positiv effekt på det aktive medborgerskab og hverdagsdemokratiet. Muligvis udgør disse erfaringer og handlinger undtagelser i hverdagen, men det er netop disse 'undtagelser', der skal forstørres og gives næring. På den måde får I også øje på skjulte kompetencer, ressourcer og ideer hos hinanden – eller hos børn og forældre.

Brug redskabet *Fagligt interview*, til at gå på opdagelse i de gode erfaringer.

Fase 3: Forestil

I denne fase skal I fremkalde de faglige idealer og visioner, som guider jeres daglige arbejde og på denne baggrund beskrive den fremtid, som I ønsker for hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab på jeres skole/fritidstilbud.

Lad jer inspirere på hjemmesiderne, <https://www.uvm.dk/aktuelt/i-fokus/demokrati-og-medborgerskab> eller <https://www.emu.dk/>, hvor I kan finde ideer til aktiviteter og konkrete redskaber og materialer til arbejdet med demokrati, medborgerskab og kritisk tænkning. Her finder I også et vidensnotat, der beskriver den eksisterende forskning om demokrati og medborgerskab i skole og fritidstilbud, en oversigtsartikel over eksisterende materialer, samt gode eksempler fra praksis.

Lad jer også inspirere af materialerne på www.duu.dk, som indgår i kampagnen, Demokrati under udvikling. Her kan I finde øvelser og forløb, der styrker børns og unges aktive medborgerskab og kritiske tænkning.

I kan også finde inspiration i det norske materiale, *Dembra – Demokratisk beredskab mot rasisme og antisemittisme* (2016), www.dembra.no, hvor I kan læse om uenighedsfællesskaber og finde øvelser til at arbejde med børns og unges fordomme og kritiske tænkning.

Fase 4: Fastslå

I denne fase konkretiseres visionerne. Det sker ved, at I kobler de tidligere identificerede gode erfaringer (fase 2) med visionerne. På denne måde opstår der en selvforstærkende udviklingskultur, der både anerkender egne ressourcer og sætter de gode handlinger ind i et større perspektiv. På den måde kan visionerne konkretiseres og målfastsættes, således at de fremstår realistiske at nå gennem udvikling af egen praksis.

Formulér mål som handlingsorienterede udsagn, fx

- "Vi inddrager børnene og de unge systematisk i hverdagens beslutningsprocesser"
- "Vi tager alle børns og unges spørgsmål alvorligt"
- "Vi undersøger dominerende normer i litteraturen og blandt børnene og de unge selv"
- "Vi faciliterer dialoger og skaber rum for uenighed mellem forældre og lærere/pædagoger"
- "Vi gør børn, unge såvel som forældre opmærksomme på deres demokratiske rettigheder og pligter i den konkrete hverdag i skolen/fritidstilbuddet"

Hertil formuleres hvilke konkrete tegn I kan se, når målsætningerne er nået. Tegnene må gerne formuleres som lavt hængende såvel som højt hængende frugter. Det kan nemlig virke motiverende, at I tidligt og løbende i udviklingsarbejdet kan se tegn på positiv forandring.

Tegn kunne fx være

- "Børnene og de unge kopierer skolens/fritidstilbuddets beslutningsprocesser i deres selvstændige gruppearbejde"
- "Alle børn og unge stiller flere kritiske spørgsmål til det faglige stof og til verden omkring dem"
- "Børnene og de unge siger fra overfor snævre normalitetsforståelser"

- "Forældre, der normalt ikke siger så meget på forældremøder, bidrager aktivt til dialogen"
- "Både forældre og lærere/pædagoger bidrager aktivt til at identificere problemer og løse dem i fællesskab"

Fase 5: Frigør

Afslutningsvis defineres de handlinger, som skal føre til en realisering af målsætningerne (fase 4). Der skal formuleres en handleplan for hvem, der gør hvad i en tidsbestemt periode.

Brug redskabet, *Vejen tilbage fra målet*, som en anderledes planlægningsmetode, der netop starter ved målet.

Kilder:

Colligo (2018) *5F-modellen*, <http://colligo.dk/5F/>

Cooperider, D.L. (2011) *Håndbog i anerkendende udforskning*. Dansk psykologisk forlag.

Diskrimineringsbyrået Uppsala (2015) *PraLin - Likabehandling och normkritik i förskolan*, https://www.sensus.se/globalassets/uppsala/artikelsidor/pralin_inspirationsskrift_digital.pdf

Molly, A. & Storch, J. (2010) *5F-modellen*, Væksthus for ledelse, <https://www.lederweb.dk/strategi/forandringsledelse/artikel/81824/5f-modellen>

Styrket samarbejde med nyankomne forældre (2017) Redskab: 4D modellen, <http://vpt.dk/sadan-stotter-lederen-det-gode-foraeldresamarbejde>

FAGLIGT INTERVIEW

– ET LEVENDE VIDENDELINGSVÆRKTØJ

Redskabet *Fagligt interview*, er et levende videndelingsværktøj, som rammesætter og systematiserer de mange uformelle faglige samtaler, lærere og det pædagogiske personale har med hinanden i hverdagen.

Det *faglige interview* bruges til kollektivt at gå på opdagelse i en kollegas gode erfaringer med at arbejde med det aktive medborgerskab. Og alle får noget ud af det. Den interviewede får mulighed for at reflektere over egen praksis. Lederen bliver klogere på sin medarbejder og kollegaerne får inspiration til videreudvikling af egen praksis. Det *faglige interview* er altså en systematisk måde at tænke højt på. Det kræver et minimalt forbrug af ressourcer og har en stor videndelingseffekt.

SÅDAN GØR I:

- Trin 1:** Afsæt ca. ½ time på et personalemøde. Som forberedelse afstemmer lederen og medarbejderen, hvad fokusspørgsmålet er, gennemgår samtaleprocessen og formål. Formålet kan fx være, at medarbejderen skal dele sine erfaringer med at bruge forumteater som en måde at behandle kontroversielle emner og reflektere over, hvordan dette udfordrer nogle børn og aktiverer andre børn. Hvordan kan denne situation håndteres, så alle børn får erfaring med se verden fra et andet perspektiv?
- Trin 2:** På personalemødet indrettes rummet således, at lederen og medarbejderen (eller to kollegaer), der skal indgå i interviewet, sidder ved side af hinanden, så de både kan se hinanden i øjnene, men også kan se de øvrige medarbejdere i øjnene. De øvrige medarbejdere sidder i en halvcirkel rundt om.
- Trin 3:** Lederen forklarer, hvordan det faglige interview indgår i skolens/fritidstilbuddets øvrige pædagogiske udviklingsarbejde med det aktive medborgerskab. Derefter rammesætter lederen fokusspørgsmålet, processen og formålet med det faglige interview.
- Trin 4:** Det faglige interview består af tre dele:
- 'Intervieweren' kan lade sig inspirere af spørgsmålene og selv finde på andre og flere spørgsmål.

A. Beskrivelse af den gode praksis

- Beskriv aktiviteten: Hvor fandt den sted? Hvem var til stede? Hvad skete der? Hvad gjorde du? Hvordan reagerede børnene/de unge/forældrene?
- Hvad var din hensigt? Hvad forventede du ville ske?

B. Refleksion over den gode praksis

- Hvad blev muligt for dig og børnene/de unge/forældrene med denne aktivitet?
- Hvilken forskel har denne aktivitet gjort for dit arbejde med det aktive medborgerskab (eller fokusspørgsmålet)?
- Hvad lærte du af børnene/de unge/forældrene ved at lave denne aktivitet med dem?

C. Fremtids- og handleorienterede overvejelser

- Hvad vil du gøre mere af/mindre af?
- Hvad vil du gøre anderledes næste gang – og hvordan?
- Hvilken hjælp/støtte har du brug for?

Trin 5: Lederen samler kort op på vigtige erkendelser og beder de øvrige medarbejdere til at bygge videre på den gode praksis, som netop er blevet beskrevet, ved at sige "ja, og man kunne også..."
På denne måde igangsættes alle medarbejders aktive ejerskab til den gode praksis som en direkte udløber af videndelingen.

Kilder:

Bjerring, P.H. & Lindén, A. (2013) *Anerkendende procesøvelser: Veje til engagement og forankring*. Dansk Psykologisk Forlag.

Haslebo, G. & Nielsen, K.S. (2004) *Konsultation i organisationer: Hvordan mennesker skaber ny mening*. Dansk Psykologisk Forlag.

Hornstrup, C. (2012) *Systemisk ledelse: Den reflektive praktiker*. Dansk Psykologisk Forlag

VEJEN TILBAGE FRA MÅLET

– EN ANDERLEDES PLANLÆGNINGSMETODE

At arbejde didaktisk og pædagogisk med det aktive medborgerskab er både noget, vi bare gør, men er også en meget kompleks ting, som involverer mange forskellige faktorer – som fx de lovgivningsmæssige forpligtelser, kommunale politikker, skolens/fritidstilbuddets værdigrundlag, børne- og forældresammensætningen, medarbejdernes faglighed og relationskompetencer. Derfor må man arbejde med det aktive medborgerskab på såvel et værdimæssigt niveau, som et konkret-praktisk niveau.

Planlægningsmetoden, *Vejen tilbage fra målet*, kan understøtte en konkretisering af skolens/fritidstilbuddets værdibårne vision for det aktive medborgerskab og hverdagsdemokratiet. At italesætte forestillingen om en bedre fremtid betyder både at forholde sig aktivt til det pædagogiske værdigrundlag og overveje de konkrete handlinger og tiltag, der skal være med til at styrke alle børn og unges aktive medborgerskab.

Ved at bruge planlægningsmetoden, *Vejen tilbage fra målet*, får medarbejderne konkrete mål at styre efter – og metoden inviterer medarbejderne aktivt ind i planlægningsprocessen, hvilket fremmer engagementet og ejerskabet til udviklingsarbejdet.

SÅDAN GØR DU:

- Trin 1:** Tegn en tidslinje på gulvet, hvor der i den ene ende står "mål", og i den anden ende står "u".
- Trin 2:** Medarbejderne beskriver et scenarie i fremtiden, som angiver det mål, de gerne vil arbejde frem imod. Derudover angives hvilke værdier fra skolens/fritidstilbuddets værdigrundlag, som dette fremtidsscenarie indfrier. Fremtidsscenariet fastgøres i "mål"-feltet.
- Trin 3:** Medarbejderne skal nu spørge sig selv: Hvad var det sidste vi gjorde, inden vi nåede i mål? Den handling, man bliver enige om, noteres på en post-it, som placeres på tidslinjen.
- Trin 4:** Medarbejderne fortsætter med at spørge sig selv og hinanden om, hvad der skete lige inden den foregående handling. Hver handling noteres på post-its og placeres på tidslinjen. På den måde brolægges vejen tilbage fra målet til nutiden.

- Trin 5:** Når man er nået tilbage til "nu", tjekkes handlingsprocessen i kronologisk rækkefølge: Handling for handling vurderes det, om der er sammenhæng mellem handlinger og tid. Post-its flyttes rundt og nye post-its med handlinger laves efter behov.
- Trin 6:** Alle handlinger vurderes ud fra skolens/fritidstilbuddets værdigrundlag: Er der overensstemmelse mellem værdisæt og handling? På denne måde bliver det også synligt for medarbejderne, at selv de små skridt og handlinger på vej på målet er med til at indfri skolens/fritidstilbuddets værdier, og den enkelte handling har dermed en værdi i sig selv.
- Trin 7:** Afslutningsvis renskrives handlingsplanen og uddeles til alle.

Inspiration:

Bjerring, P.H. & Lindén, A. (2013) *Anerkendende procesøvelser: Veje til engagement og forankring*. Dansk Psykologisk Forlag.

Strategy Lab (2018) *Backcasting*. <http://www.strategylab.dk>.

PRØVEHANDLING

– ET REDSKAB TIL SYSTEMATISK UDVIKLING I HVERDAGEN

Hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab er noget, der hele tiden skal holdes ved lige gennem de måder, voksne, børn og unge er sammen på. Sammensætningen af børn, unge og voksne i skolen/fritidstilbuddet ændrer sig hele tiden. Det kræver, at de demokratiske samværsformer og det pædagogiske arbejde med det aktive medborgerskab hele tiden udvikler sig i relation til den konkrete gruppe af børn, unge og voksne. Der findes ikke en endelig pædagogisk facitliste for, hvordan man arbejder med aktivt medborgerskab. Der findes ikke en pædagogisk one-size-fits-all. Man må prøve sig frem.

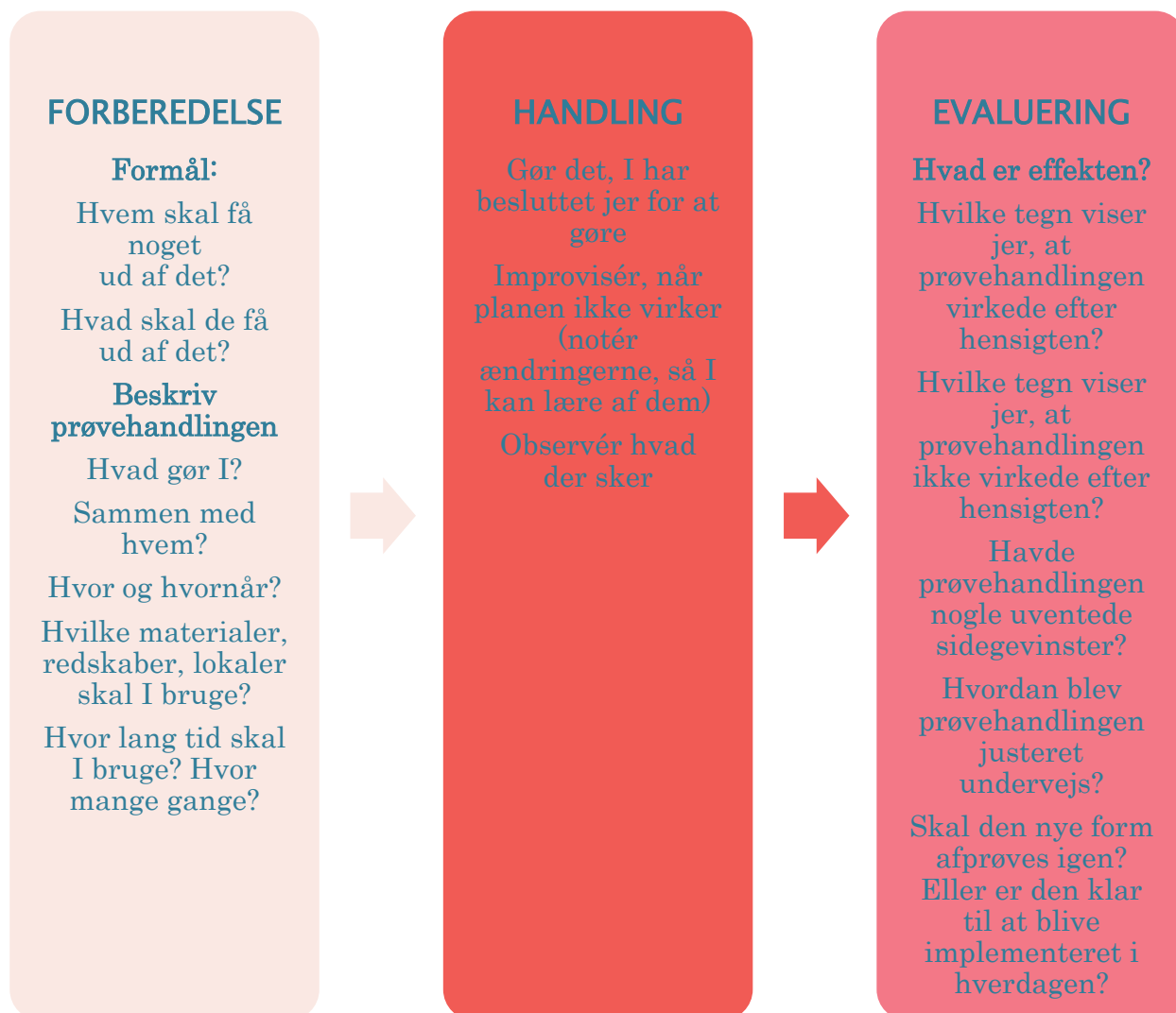
Arbejdet med hverdagsdemokratiet og det aktive medborgerskab holdes derfor ved lige gennem faglig selvrefleksion. Og nogle gange kan den faglige selvrefleksion understøttes af eksperimenter i hverdagen. Redskabet *Prøvehandling* understøtter en sådan eksperimenterende tilgang til arbejdet med det aktive medborgerskab.

Prøvehandling skal nemlig forstås som en systematisk afprøvning af noget, man ikke ved, hvordan virker, midt den daglige praksis. Prøvehandling har den fordel, at man inden for de eksisterende rammer af en travl hverdag stadig kan skabe systematisk udvikling af egen praksis.

SÅDAN GØR I:

Overvej spørgsmålene i modellen, og prøv ideen af.

Ved at overveje disse spørgsmål sikres systematikken i prøvehandlingerne. Idet prøvehandling foregår i den daglige praksis, er prøvehandling relativt omkostningslette, men sikrer et solidt erfaringsgrundlag. For at sikre overblik over prøvehandlingen, kan I med fordel bruge nedenstående skema til beskrivelse af prøvehandlingen.

Når en prøvehandling er gennemført over en afgrænset tidsperiode, vendes erfaringerne og prøvehandlingens design justeres. Måske skal det nye design afprøves en gang til eller også det klart til at blive en integreret del af den pædagogiske hverdag.

Kilde:

Duvald, I., Jensen, K.E. & Wiborg Astrup, P. (2015) *Prøvehandling: en let innovationsmetode*. Gyldendal.

SKEMA TIL BESKRIVELSE AF PRØVEHANDLING

Fokuspunkt	Prøvehandling	Hypotese	Observation
<p>Hvad er vi optagede af at udvikle?</p> <p>Hvem skal få noget ud af det?</p> <p>Hvad skal de få ud af det?</p>	<p>Hvad gør vi konkret i praksis?</p> <p>Sammen med hvem?</p> <p>Hvor og hvornår?</p> <p>Hvilke materialer, redskaber, lokaler skal vi bruge?</p> <p>Hvor lang tid skal vi bruge? Hvor mange gange?</p>	<p>Hvad tror vi kommer ud af prøvehandlingen?</p>	<p>Hvad skal vi se efter?</p> <p>Hvilke tegn viser os, at prøvehandlingen virkede efter hensigten?</p> <p>Hvilke tegn viser os, at prøvehandlingen ikke virkede efter hensigten?</p> <p>Havde prøvehandlingen nogle uventede sidegevinster?</p> <p>Hvordan blev prøvehandlingen justeret undervejs?</p> <p>Skal den nye form afprøves igen? Eller er den klar til at blive implementeret i hverdagen?</p>